

მარადიდული კლარჯული თხრობის თავისებურებანი

ნებისმიერი დიალექტის ენობრივი მახასიათებლები განსაკუთრებულად წარმოჩნდება ბუნებრივი, გაბმული, ცოცხალი საუბრის პროცესში. ლინგვისტურად საინტერესოა ამა თუ იმ კუთხის მკვიდრთა თხრობის მანერა, გამოთქმა, ზეპირი მეტყველება ზოგადად. სტატიაში მიზნად დავისახეთ გამოგვეკვეთა მარადიდელთა თხრობის თავისებურებანი. ვეყრდნობით ზემო და ქვემო მარადიდსა და საქარიის სოფლებში მცხოვრებ მარადიდელ მუჰაჯირთა შთამომავლების მეტყველებაზე ჩვენს უშუალო დაკვირვებას. ბარემ აღვნიშნავთ, რომ ჩაწერილი ტექსტი ხშირად ვერ ასახავს თქმულს, სხვაგვარად, ყველაფრის ქაღალდზე გადატანა ვერ ხერხდება.

დიალექტს, როგორც ენის ნაირსახეობას, „ახასიათებს თავისებური ენობრივი იმუნიტეტი, რაც განაპირობებს სამეტყველო თავისთავადობის შენარჩუნებას“ (ჯორბენაძე, 1989: 40). ვინაიდან დიალექტი ზეპირი მეტყველების წარმოჩენაა, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება საუბრის მანერას, როგორცაა: ინტონაცია, მეტყველების ტემპი, საწარმოთქმო და გრამატიკული თავისებურებები, მოდალურ-ექსპრესიული მოქცევები, ლექსიკა-ფრაზეოლოგია და ა. შ. ამ მხრივ საკმაოდ მრავალფეროვანი და საინტერესოა მარადიდული კლარჯული თხრობა და მასთან დაკავშირებული თავისებურებანი. ზოგადი სურათის ნათელსაყოფად და შთაბეჭდილებისთვის წარმოგიდგენთ საუბრის ფრაგმენტებს და ცალკეულ ფრაზებს. ქვემოთ კი შევეცდებით დეტალურად განვიხილოთ თითოეული შემთხვევა:

მე გურჯი დამაბიწყდა. ჩემები ბათუმიდან მოვდენ. მე აქ დევსვი, აქ დავბერდი. მე მიყვირიან ღარჭებმა, რომ არ იქნება, მე გიმიგონია, ჩემები ბათუმიდან მოსულან და...

- შენ ნუ უქროლავ, გოგო...

- ამან რები იცის, რები...

მე ახლა უნუთგანი გავხდი, ჭოოო, ჰამა რა ვთქვა: „რა ვთქვა და რა მევგონო, შენ თქვი და მე გევგონო..., თელი რომ დამაბიწყდა, ახლა რა ვქნა, ლამაზავ!“.

- ლოცვა ერთმა არკადაშმა იცოდა, მე დამაბიწყდა, ჰიჩ არ ვიცი, არ გიმიგონია. მუბაარექმა ღმერთმა გამჩენელმა კარქობა მოქცონ, ძალა მოქცონ, ჭკვა მოქცონ, თავი მოქცონ...

და ჭკვა გაქვან, და - არა, რატომ იარებით? მე ბაბას სახში სამი თვე არ ავსულვარ და თქვენ იარებით, რა კაია...

- პური საჭარები ვექცეოდით, ჰამა გადავარდა.

- ყანაში რაის ხეხერი იქნებოდა, ვიღალებით, გაბანცილი, გამობანცილი, ის იმკენ გდია, ეს - ამკენ, მოღალილი. ახლებს ბერებო არ უნდნან. არც კაცებს უნდნან, არც არვის. საქმე არ უნდნან. ყანები და ბახჩები დარჩა. ჯიფეში არ აქ, ჭამაზე მივა. სოფელში ჰადმე ქათამი არაა, ძროხები არაა, ახლებმა არ იჯებიან. ახლა კითხვაზე მიდიან. სოფლიელი არ კადრულობენ.

ენწინ შიშა მევტანდით, შიშა გავყიდდით, ბახჩა მოვთხრიდით, ძროხა შევხედვდით, ჰაივანს შევხედვდით, ზამთარში-ზამთრულაჲ, ზაფხულში-ზაფხულურაჲ. ზამთარი'ნა მოვდეს და არ იცი, თუ?, ჭკვა არ გაქ, თუ? და ა. შ.

ეს გახლავთ ფრაგმენტი მარადიდიდან წასული და საქარიაში მცხოვრები 85 წლის ქალბატონის მონათხრობიდან.

ზეპირი მეტყველების პროცესში საუბრის მანერას მნიშვნელოვნად განაპირობებს მოლაპარაკის ტონი და ინტონაცია, რითაც მთხრობელი გამოხატავს თავის ემოციურ დამოკიდებულებას ნათქვამისადმი. ამასთანავე, „ინტონაციას არა მარტო გამოხატვის ფუნქცია აკისრია, არამედ თავისი შინაარსიც აქვს, როგორც წინადადების სტრუქტურის აუცილებელ კომპონენტს“ (ქლენტი, 1963:78). მსგავსი სტრუქტურის წინადადებები მრავლად დაიძებნება მარადიდელოთა მეტყველებაში. კერძოდ: მოსაუბრის ინტონაციური მიმოქცევა ქმნის **რომ'** კავშირიანი ქვეწყობილი წინადადების თავისებურ შეკუმშულ კონსტრუქციას, ის უმეტესად მთელი დამოკიდებული წინადადების მაგივრობასაც ეწევა და ყოველთვის დადებით, ცოტა გადაჭარბებულ მოქმედებაზე მიუთითებს. მას ხშირად თავის მოწონების მიზნითაც იყენებენ:

ხორციდან იმდონი საჭმელი არი, **რომ...**; კაჲ ქორწილი იყო, დამკრელით, იმით... იმფერი სიმღერით მომიყვანეს, **რომ...**; იმფერი კაჲ დედამთილი მყავდა, **რომ...**; რამ არ მაძლევენ, **რომ...**; ჩვენ იმდონი სიმინდი მაქვან, **რუმე...**; იმან ისე ილაპარაკებდა, **რომ...**; წინწინ იმფერი ალიყურები იყო, **რომ...**

მოცეულ შემთხვევებში **რომ'** კავშირის ხმოვანი გრძლად წარმოითქმის და სწორედ ამ ინტონაციაში დევს შინაარსი და მთავარი აზრიც.

მარადიდულ კლარჯულში მკაფიოდაა გამოკვეთილი **თუ'** და **და'** კავშირ-ნაწილაკის ინტონაციურ-ექსპრესიული ფუნქცია, რაც განსაკუთრებით ხელშესახებია

კითხვა-პასუხიან შეკუმშულ კონსტრუქციებში, ძირითადად ბოლოკიდურა პოზიციაში:

- სალდათმა უთხრა, ღმერთი არი **თუ?**
- კაცი'ნა გეახლოს, მოგიკტა **თუ?**
- რისთვის წერავთ, მაკითხო'ნა **თუ?** კაა რამეა **თუ?**
- ჩვენ **თუ?** ბაბა ანეადან, ნენეადან, სხვაა ვისგან'და დეაწავლო გურჯული?
- შავი ლობიო არი **თუ?** მოხარშული სიმინდი არი **თუ?** ისი ყველა ოჯალში ვერ ნახეფ.

ახლა ვინცხა მოვა, გარეთ, ქალაქიდან, იკითხვებენ: მოხარშული სიმინდი არი **თუ?** მოხარშული სიმინდი რამითი წვალემა აქვა, იცი **თუ?**

- ჰელბეთ მანქანაში საყიდო რამ გაქვან, ყიდავთ **თუ?**
- რაები ვწიეთ, იცი **თუ?**
- ამათი ხისიმები ცნობილოფ **თუ?**
- მე და შენ ერთი ვართ **თუ?**
- ბათუმი აქავრზე კააა **თუ?**
- სუზმე **თუ?**... ფოლურთი ჩავაყენავ თორბაში, გავწურავ, იქნა სუზმე;
- ედა ახლა თქვენ რადთ მოხველით? ფეხით **თუ?** ჰადავრობაში წეხველით, ჰად

იყავთ? იმკენ წეხველით **თუ?**

- თქვენი იქ არაა? იჯებით **თუ?**
- ნასამი არ მაქვან **თუ?**
- მამათილმა **თუ?** ვინმემა რავარ დაკლიდა საქონელი, ვინ დაგაკლევიებდა!
- ახლა რომ ექნებთან, მასე იყო **თუ?**
- ქორწილი რაფერ იქნება არ იცი **თუ?**
- ძალი ჩემთანაა **თუ?** - ქალაქშია; რამ არ უშავს, რამ ეტყვის **თუ?**
- წეხვიდეთ, **თუ?**...

იშვიათია **თუ?** კავშირ-ნაწილაკის შუა პოზიცია:

იცი **თუ?** ბარამი? სხვა'ნა მოხვიდეთ **თუ?** კილო? იქაურობაში ილაპაკეთ **თუ?** ქომო?...

რაც შეეხება და'ს ფუნქციას, ის ძირითადად სამხრული კილოებისთვისაა დამახასიათებელი და კარგადაა გამოკვეთილი მარადიდულ კლარჯულში, რომელსაც ზოგ შემთხვევაში თხოვნის ინტონაცია აქვს და უმეტესად აღარ მოითხოვს აზრის გაგრძელებას, გაგრძელებული ინტონაციით მთავრდება წინადადება ან, იშვიათად, ხდება მისი დაზუსტება. მაგალითად:

- თურქეა'და, გადადრეკილი თურქეა. სხვა ენა არ აქვან. მეტი კაა თურქე არ აქვან;
- იარეთ, კაცო, დელიყანი კაცები ხართ, ჭვირთი არ წიკავ, იარებით'და;

- აშლილი იყო და იქავრობა, დაბეჩდა'და;
 - გელინლიქი - ჩასაცმელები, დოდოფლების ჩასაცმელი'და, დუგუნზე ჩეფცვამდა;
 - გაბიწყდება'და, ბევრი დრო გეფარა;
 - გურჯი ვარ'და, ჩემი ლაპარაკი ვერ არიგებენ;
 - მოთხვე'და!;
 - დევწავლეთ'და, მაწავლებელი ქურთი იყო;
 - არქადაშები იყვენ'და იმნებიდან წერვიდადა დევწავლეთ'და;
 - ომი იქნა, საზღვარი მოჭრენ, თურქი ფული რამე არ იყო'და;
 - შაქამელი, ფული რამე არ იყო'და;
 - იქიდან [საქართველოდან] წამუელონ მა[რ]წყვის ლეჩერი, რაცხაები წამუელო, არ ექნებიან და ვჭამთო'და;
 - წისქვილმა ტეხავს'და... ამტრევს'და წისქვილმა; ვაფქვევთ'და წისქვილზე;
 - ბიჭები წევლენ'და!; ინშალლა რამე ზარალი არ მიმივლენ'და;
 - ნენეს ნენი იტყვით'და? ჩვენც ნენი ვიტყვით. ჩვენებური - ანნე. ამან ანნე;
 - ამან მეტი სამმეობა არ იცის'და;
 - ახლა ი ჭკვა არ მაქ, დავბერდი'და;
 - აქ'ნა იმცხოვრონ, ეყო'და ეს სახლი, ისაქმოს და ჭამოს. მე ვსაქმოფ, ვჭამ'და, მანც ისაქმოს და ჭამოს;
 - მიყვარს'და;
- ბეჭედი რომ არ მექნა თითზე, დიდი იქნა'და, ედა რომ მითხრა შიგიცვალო'ნდაო, გევექნიე;
- ჩემთინ ფრობლემი არაა'და;
 - ქათამი მოვხარშავთ, იმის უკან დაფქვევლი ჯევიზი ჩავაყრით, კაკალი ჩავაყრით'და;
 - სახლობა ვიჯებოდი, გარეთობა, ძროხა მყავდენ, თეელი ვიჯებოდი'და;
 - აბა, არ დამავიწყდება'და!
 - ვილაპარაკე'და, სხვა რამ არ ვიცი...
- საუბრისას იმდენად მნიშვნელოვანია ინტონაციის ფაქტორი, რომ ოდენ მისი საშუალებით იქმნება წინადადების სპეციფიკური კონსტრუქცია, რითაც გამჟღავნდება მთქმელის დამოკიდებულება მონათხრობი ამბისადმი.
- გაბმული მეტყველებისას მარადიელი ხშირად იყენებს მერე//მემრე ზმნიზედას, რომელსაც ზოგჯერ ენაცვლება იმავე მნიშვნელობით გამოყენებული ფორმა - იმის უკან'. აღნიშნული ფორმები ასეთ შემთხვევაში მიერთებითი კავშირებია და გადმოგვცემს არა რომელიმე კონკრეტულ დროს, არამედ მთელი

წინადადების დროითი მსაზღვრელია და მიერთებულ ზმნა-შემასმენელთან ერთად გვიჩვენებს წინადადების წინამავალი ამბის შედეგს, ან მოქმედების პროცესის ინტენსივობას, ჩვეულებითობას...

– ყურძენი პირველათ მოვკრიფავ, **მერე** ერთი დღე გავაჩერავ დიდი პლასმასის ბანკის შიან, **მერე** დავზილავ ლამაზათ, დილა-საღამოზე ვურევ, **მერე** თუთხმეტი დღეს იქნება, **მერე** ისემები ავწევ ჭაჭაები, **მერე** ათი დღე ცოტა შექერი მივცემ, ცოტა წყალი, **მერე** ოზდახუთი დღე იქნება, გამოვწურავ, შლანგი ვაძლევ იმის შიან, **მერე** ადულდება, გედევა, შევხედავ, რომ არ იქნება, **მერე** დავწურავ და ვინცხას უნდა მივცემ.

– სამი სუ ბარდალი ძე, ორი კვერცხი, სამი კაშული ძულურთი, ერთი ჩაღ ბარდალი ზეთუნთი ძალი, კარქა'ნა მოზილო, მოზილავ, **იმას უკან** ჰარი ლისტი მოჭრან'ნა. ძალით მოვზილეთ, **მემრე** გამუაცხო'ნა ლამაზი, **იმის უკან** შერბეთი'ნა აადულო, შერბეთში არი წყალი და შექერი, პაწაღ ლიმონი, **მერე** ძალი ზედან'ნა მუასხა.

– ფხალი მოვკრიფავთ ლამაზათ, გაარჩევ, გარცხავ, **მერე** მოჭლიძავ ასე, კაღ'ნა დაჟლიძო, **იმის მერე** წყალი აადუღავ, იმ დუღარე წყალში ჩაყრი ფხალი, ზედან ზეთი, კარაქი ძროხისა, დაყრი პირპირას, ძარილი, ცოტა იდუღავს, მეძარშება, ღერს რომ შეხედავ, **იმის მერე** ბიბერი დაჭრი, **მერე** ტომატისი დაჭრი, სიმინდი, თუ გექნება სიმინდი, თუ არა - ბრინჯი გადაყრი.

– **მერე** სახში დაჯდებოდენ, საჭმელები-მაჭმელებს იქნებოდა ბოური, **მერე** საჭმელი-მაჭმელი მოთავდებოდა, **იმის მემრე** დედწყებდენ ხუმრობა, გელინი მოვდა და ახლა ასე დაჟდებოდენ ქენარზე, ბიჭიც დუჟდებოდა, დედწყებდენ სამა, ერთხელა ისამებდენ, ისე დამთავრდებოდა...

აშკარაა, რომ ზმნიზედა **მერე//მემრე//მემრენ//იმის უკან** ქმნის მომავალი დროის სემანტიკურ ველს, თუმცა მოცემულ კონტექსტებში მასთან მიერთებული ზმნა-შემასმენლები გამოხატავენ არა კონკრეტულ დროს, არამედ მას განუსაზღვრელი, ზოგადი დროის მნიშვნელობა აქვს და ამასთანავე შეიცავენ მოქმედების მრავალგზისობის გაგებასაც.

ეს ყველაფერი კი ადასტურებს აღიარებულ დებულებას, რომლის მიხედვითაც „ზოგადდროულობა და ჩვეულებითობა თითოეული დროის შიდასივრცულ განზომილებაშია საძიებელი“ (ჭიკაძე, 2017:677).

მარადიდულ კლარჯულ თხრობაში ყურადღებას იქცევს რეალური და გრამატიკული დროის ურთიერთმიმართება. ხშირად მოსაუბრისათვის უფრო მნიშვნელოვანია ფარდობითი დრო, ვიდრე გრამატიკული, რაც მხარს უჭერს

მოსაზრებას, რომ „დრო არის ოდენ სემანტიკური კატეგორია და არა გრამატიკული“ (გოგოლაშვილი, 2011:324). ამავე საკითხს უკავშირდება დროის გადაწევის ფაქტორი: საუბრისას აწმყოში მომხდარი მოქმედება გადატანილია წარსულსა და მომავალში:

- მე შენთან ვილაპარაკავ, ერთი კაცმა წევა, ჟანდარმას ეტყვის, მოვა წეყვანს;
- რატონ მოხველი და ახლა შიმიყვარდენ და არ'ნა დამავიწყონ;
- ჩვენი რესმი გამოჩდა და ჩვენ გველმეშაპი გვგონიან;
- გველმეშაპი ფთები ქონებია, ფრენს, უკან გობი მოვიდული ქონებია, იმ გობში შენ

გდეფს, საცხან მივა და ჭამს ინსანი;

- პური ბორჩხაში დათესევენ, აქ არ დიმიანხია...

მოცემულ შემთხვევაში აწმყოთი გადმოცემული მოქმედება გაგებულია, როგორც წარსულში მომხდარი ან მომავალში მოსახდენი, თუმცა არ შეიცავს კონკრეტული დროის გაგებას. ფაქტობრივად, ესაა ზოგადი აწმყო, რაც მოგვითითებს ზოგად-სივრცულ აზროვნებაზე.

მარადიდელთა თხრობაში შეინიშნება წინადადების სტრუქტურული ყალიბის გარდამავალი საფეხური, რაც გამოკვეთილია პარატაქსულ კონსტრუქციებში. კერძოდ, ეს ეხება ისეთ შემთხვევებს, როდესაც საუბრისას ინტენსიურად მეორდება ერთი და იგივე სიტყვა-წევრი, განსაკუთრებით კი ზმნა-შემასმენელი:

- მე მაქინა მაქვან, ყველაფერი მაქვან... ძველი ინსნების უსტობა არ მაქვან;
- სელს დავთესებდით, პური დავთესებდით...
- ჩიტები მოვდოდენ ბევრი; პურმა თავი მიცემს, იმა შიან პარკები მიცემს;
- ჩვენი დიდვანებმა რუსებისთვინ გონჯი არ იტყოდენ, ერმენისთვინ – კად არ

იტყოდენ;

– ჩვენი ლაპარიკი სხვაფურია, ქლასკურის გურჯიჯეს არ ეწყობა: ხებასას ეწყობა, ბორჩხას ეწყობა, მაჭახლისას, ქლასკურისას არ ეწყობა;

- იმნებისა წორი გურჯია, ჩემი დერდი ვაგნებიეფ, ჰამა კარქა ვერ ვაგნებიეფ;
- შავშეთში ბოდნე მდერობენ, მეტი საქმე არ აქვან, ჩად არ აქვან, თხილი არ აქვან...;
- გელინო, გელინო, როდს მოხველი, კად ფეხით მოხველი, აქევრობას შეეჩვიო, კად

გელინობა ქნაო;

- ოქრუები, ალთუნები იქნებოდა, გელინლული იქნებოდა;
- ასე, ზომო სოფლებსკე ქალი არ მიცემდენ, არ გავათხოვდით. ქვედად მარადიდი,

კირნათი... გავათხოვდით;

- იმან იჭირავს, ქალმა იჭირავს;

– ჩემი ღარჭებმა კიდე არიგებენ, რძალი ვერ არიგავს, მიყვარხარ, ჰამა ვერ ვარიგავთო, იქ მეზობლებმა;

– გაზაფხულზე ენწინ ბოსტანი მოვთხრით, მაკიდო, ჰამიდორი დავთესავთ, ხახვი დავარგავთ, სიმინდი დავარგავთ, გავმარგლავთ ლამაზი;

– მახარებელაა რომ მოვა, რახი მეითხოვავ, ხილი მეითხოვავ, ბაქლავა მეითხოვავ, ქათამი მეითხოვავ. სუფრას დეფქირვენ, გოგოს თარაფები წინდაწინ მოვლენ, დაჟდებიან მასაზე და მაშინ მეითხოვებენ;

– ხორც გადავხრაკავთ, სარმა გავაკეთავთ, წვანე ლობიო გავაკეთავთ, ფილავი გავაკეთავთ, ბაქლავა გავაკეთავთ;

– წინ ბრინჯი დავთესევდით, თუთუნი დავთესევდით;

– დეფწავლისო. არა, მარა, არა, მარა, გააჩხოკიენ იმ თარაფმა, დედეა დააჯერენ, ანეფც დააჯერენ;

– ერთი პაწაა ქენერი ბახჩა მაქ. გოგვები ყველაა გაათხოვა, სიძეები ყავს, ბადიშები ყავს, უვლის...;

– ბახჩაში ყველამფერი იყო, ჰამა ქინძი არ ურთობენ. ბიბერი ურთობენ, მაკიდონი ურთობენ, ჰამა ქინძი არ ურთობენ;

– გირტყმიდა, რომ არ დეფწავლებდი, გირტყმიდა, ჩემი დროში ასე გირტყმიდენ, ამაზე გირტყმიდენ;

– გელინი მყავს, საქმობს, ძროხა გყყავს, ბახჩა გვაქ, სიმინდი გვაქ;

– ბიჭმაც ჩაა იგებს, თხილ იგებს...;

– სილორი იქმენ, მანთი იქმენ... მე რა ვიცი რავაანაა იქმენ;

– შენ ჩემზე ბევრი ხარ, ჰამა დაჰა კაა ხარ, ჩემზე კაა ხარ;

– ძროხა მყავდენ, ქათმები მყავდენ, თელი მუუვლავდით იმნებს;

– ლიმონი ჩავაყრით, ფულებეა ჩავყრით, კარაბეა ჩავყრით, კარა ბიბერი და ჩირდინ გავაკეთავთ, მოხარშილი ფქვილი გუურევ, ბორჯამზე დაასხავ, კაკალი მოასხავ, ზეითუნ მუასხავ ზეიდან, მემრე ჰამო'ნა, დაჟდე'ნა;

– ალთუნი ევლეფთ, ჩასაცმელები ევლეფთ, რაცხა უნდანან ის ეალებენ;

– ტათლი მეითხოვდენ. ბიჭის სახში გოგოს თერეფი მეითხოვდენ ქათამი, თხილი...

ასევე ხშირია „ზოგად-განუსაზღვრელი მნიშვნელობის შემცველი არის“ ზმნა-შემასმენელი, როდესაც ის ფუნქციურად დამოუკიდებელია და არა შედგენილი შემასმენლის ნაწილი“ (ლოლაძე, 2004:98). კერძოდ:

აქ ყველაფერი არი: ჩაი არი, თხილი არი, სხვა რამ არ არი...; ჩოქელელიც არი, ჩლეჩილი ფეინირიც არი, კურუთი აკეთავენ...

გარდა ზმნა-შემასმენლისა, დასტურდება სხვა სიტყვა-წევრის ინტენსიური გამეორებაც:

- პაწა ლობიაჲ, პაწა სიმინდი, პაწა ბიბერი მაქ დარგილი;
- ზოგმა ისამავდა, ზოგმა იმღერავდა...

მარადიდულ კლარჯულში ხშირია მიმართვის ფორმების გამოყენება წინადადების ბოლოს განსხვავებული ინტონაციით, რომელიც იქაურთა თხრობას განსაკუთრებულ ელფერს სძენს:

- ედა ჩემი თავი დუუწავლებიან, გოოო!
- ქართულ აგნეფ, ჭოოო?
- ზათი ვერ ვიქავთ, ჰაივანია, ისროლება, კაცოო!
- სახელები ბოვრი დამბიწყდა, ჯოოო!
- ი დელი ვინ ეყვანს, გოოო!
- კიდოვ ვერ გიცანი, ჭოოო!
- ძვალი გეეზარდა, ჭოოო, მენჯში...

განსაკუთრებით თვალში საცემია თურქული იშტე' ნაწილაკი (თურქ. İşte – აი! ჩვენებითი ნაწილაკი), რომელსაც ჩვენებითის ფუნქცია არ აქვს მარადიდულ კლარჯულში და იყენებენ საუბრის დასრულებისას ან შეწყვეტის შემთხვევაში, როცა მთხრობელი, ან ვერ აგრძელებს, ან არ სურს საუბრის გაგრძელება:

- ანნემა იტყვის, რომ დღეს საქმობელი ინსნები მყავდენ, ვასაქმე, საჭმელი გუუკეთე, მევღალე იშტე;

- მიორე არ მეყვანა, ნიშანლია ჯერ, მიორე დანიშნული მყავს, ზამთარში მეყვანონდა იშტე;

- ერთი ბიჭი ქალაქშია, იმას ბაღნებიც ყავს, ძალიც ყავს... არიან იშტე;
- ვჭამთ, ვსვამთ, ვართ იშტე; შენ რა გაგაგნებო იშტე...

ერთგვარი დანანება - სევდის გამომხატველია ეი კიდი//ჰაჲ კიდი' შორისდებული:

- ეი კიდი, ჩეთინი იყო ცხოვრება;
- ეი კიდი, თეელი რამე ავსილია-მეთქი აქ, ადრე რამ არ იყო;
- ჰაჲ კიდი, რა კაჲ დრო იყო...

მარადიდულ კლარჯულ თხრობაში განსაკუთრებით თვალში საცემია დუბლირებული კომპოზიციები, რომლის მეორე ნაწილი ყოველთვის მ'- პრეფიქსიანი

ფორმაა და რომელსაც ძირითადად იყენებენ ისეთ შემთხვევებში, როცა ერთი რიგის სახელებია ჩამოსათვლელი:

– არ დარჩენ ხალხი. დომუზებმა **თხილი-მილი** ჭამდენ, ახლა კიდევ ჭამვენ, **თოფი-მოფი** აყრიან...;

– მერე სახში დაჯდებოდენ, **საჭმელები-მაჭმელებს** იქნებოდა ბოური, **საჭმელი-მაჭმელი** მოთავდებოდა, იმის მემრე დეფყებდენ ხუმრობა; სახლები დააქციენ. შაჭმელი მიცენ: **ფილავი-მილავი**, შეჭამენ, დარჩენ;

– ამნებს არ ეამებოდა მოკლევლავიანი, **აჩული-მარული**;

– ბებიაძისი, ბაბუამისი წვევლით, გოგო მოვთხვეთ, დავაბით ბეჭედი, **ქორწილი-მორწილი**, ვსიო;

– მისი სულისთინ უკითხებენ, **ღვინო-მინო** არ ალი;

– **ყველი-მელი** არ ვაკეთავთ, ერთი ძროხა მყავს;

– **ქალაქი-მალაქი** არ ვიცი. ჩემი ბიჭი იქ ნასაქმია და იცის;

– **ტათლი-მათლი** გავაკეთავთ, წულებდით წასლიხან. ახლა არა, ახლა მაღაზიაშია ხაზირი;

– არ დარჩენ ხალხი. დომუზებმა **თხილი-მილი** ჭამდენ, ახლა კიდევ ჭამვენ, **თოფი-მოფი** აყრიან...;

– მერე სახში დაჯდებოდენ, **საჭმელები-მაჭმელებს** იქნებოდა ბოური, **საჭმელი-მაჭმელი** მოთავდებოდა;

– ძროხას ვარჩენდი, **ხოზო-მოზო** ვზდიდი;

– თუ **ნაჭიჭყი-მაჭიჭყი** ქალია და ფეხით მეგემ დადის მაინც არ იყიდიან;

– მე **სურათი-მურათი** არ მინდა...

საუბრისას საინტერესო და თავისებურ ინტონაციას ქმნის **უნდა'** ნაწილაკის განსხვავებული ვარიანტები, რომელიც სამი ფორმით გვხვდება მარადიდულ კლარჯულში. ის დაერთვის თითქმის ყველა მეტყველების ნაწილს და შეიძლება ერთ წინადადებაში რამდენჯერმე იქნეს გამოყენებული:

უნდა' → ნა'/და'/ნდა':

– სოფადები **ჩეფწრო'ნა?** რათ გინდა?;

– აქ წამოდთო, უთქმია დედეს. მაქ **რა'ნა** ვქნათ ფეხჩორუხიან თურქეფშიო, დარჩენილან, არ წამოვდენ;

– კაცზე მეტი კად **არ'ნა** თქვაო, **არ'ნა** მუულობოო, არ შექჩესო;

– **კარი'ნა** დუუტოო;

– არ მიქნიაო, მარა წამოვალო. წასლამდი **საჭმელი'ნა გაჭამოთ'ნაო**, შორიდან მოხველითო;

– შენ **ნაგში'ნა** დადგეო თუ წებვიდეო;

– უყვირია! სალდათმა ფიშელი მიცა, **მოგკლა'ნაო**;

– ახლა ამას ადგილის სახელები უნდა, ვუთხრათ, **ყველაფერი'ნა** იცოდეს, ქითაბიზა დაჭირდება;

– **ენა'ნა** გატეხო, რომ თქვა; ის მამამისის სახში, **მისი'ნა** მოკრიფოა, დილაჲ წევდა;

– ერთი მუსაფირები მომივდა... **წევდე'ნა**;

– ამ ქალმა მალაპარიკავს. სხვა **რა'ნა** გითხრა, გავათავე; **რატონ'ნა** გიმიკვირდენ?

– ჩვენ არ ვიცით რომ, **რა'ნა** გითხრათ;

– იმამ ხოფეჲდან მექტები გამუუგზანა ფაფაზ, **მუსლიმანი'ნა** გახდე თუ **არ'ნა** გახდეო;

არ'ნა გავხდეო;

– ეთხოვა, **ჩამოსულიყო'ნა** აქდა ბოვრი **კაცი'ნა** ყაჩმიდან, ძგაფ, აჭრიან...

– მაგინავს, **მუზიკაჲ'და** მინახოვო. დავულჯი ვნახე, ზურნაჯი – ვერა;

– ზამთარში ვინმე არაა, **ვინ'და** შევდეს, რაში ჭირია?

– დიდმა **რაფერ'და** დედმახოს; ხელი **წუუსვა'და**, **ფარა'და** ავართვა'და გოდა;

– წინეთ **ბაბა-ნენეს'და** მოწონდენ, სხვა თეელი ვერ ითხოვდი;

– დედეს უთქმია, ტილიანი თურქი **რათ'და** ვქნაო, მერე აქ მოსულა;

– ამოსულან სალდათები, **წიგიყვანოთ'დაო**, უთქმიან ამ კაცისთინ;

– რუსმა გზავნიდა კაცებს, **დეეწავლა'და** რამდენი ჯარია, კაცია...;

– ჩემი ბაბამა იტყოდა, ჩემი გოგო **ახლოს'და** იყოს, ფემტემალი უმუხსნელი მოვდესდაო;

– **თეელი'და** მეტანო;

– მე ბორჩხას გაზდილი ვარ და დედამთილს ვუთხარი, ისინი **თავლია'და** მოვდონ,

პანტალონები'და ეცვან და **მე'და** ჩევცვა?

– ბიჭის თარაფმა **თეელი'და** მეტანონ;

– სახში ქონდა, მარა შენი შენ **ქქონდეს'და**;

– ზამთარში ვინმე არაა, **ვინ'და** შევდეს, რაში ჭირია?...

– კაცმა უთხრა, შენი ასე ნაქნი გუუგნიანო, **წიგიყვანონ'დაო**;

– აქავრი საქმე იქ უძლევია, იქავრი – აქა. უთქმიან, **დაგკარქო'ნდაო**;

– შვილო, ერთი სოფლიდან ჩემი თანაკლასელია და **დაგაქორწილო'ნდა**, ჰამა, ერთი ინსიტუტში წევდა, იქიდან ითხოვა, ერთი ართვინიდან ითხოვა.

არის შემთხვევები, როცა ერთ წინადადებაში ორივე შემოკლებული ფორმა ერთმანეთის გვერდით სხვადასხვა წევრთან გამოიყენება:

– ის მამამისის სახში, მისი'ნა მოკრიფო'და, დილაჲ წევდა;

– ალი რომ არ დეეცეს **ორმოცამდე'და** უფროთხილო, გარეთ არ'ნა გაახედო, რომ ალი დეეცემა, **მოარიდო'ნა**;

– **დღეს'ნა** ჩამოვდენ ისე გავს, **ამალამ'და** ჩამოვდენ...

მიუხედავად იმისა, რომ შეძლებისდაგვარად წარმოვადგინეთ მარადიდული კლარჯული თხრობის თავისებურებანი, მაინც შეიძლება ითქვას, რომ თქმულის ქალღმერთზე ზუსტად გადატანა და მკითხველამდე ზუსტად მიტანა შეუძლებელია. ნებისმიერი კარგად ჩაწერილი ტექსტი მხოლოდ მიახლოებით ასახავს ზეპირმეტყველებას, როგორც პროფ. მ. ფაღავა აღნიშნავს: „დიალექტური მასალის ჩაწერა რთული საქმეა. მკვლევარი ვალდებულია და ცდილობს კიდევ ჩაწერილ ტექსტს მაქსიმალურად შეუნარჩუნოს ბუნებრივი ჟღერადობა..., როგორ ჩაიწეროს მასალა ისე, რომ მკითხველმა სწორად აღიქვას დიალექტური წარმოთქმის თავისებურება, როგორ ასახოს დიალექტურ ტექსტში ცოცხალი მეტყველებისთვის დამახასიათებელი, ვთქვათ, დინჯი საუბარი, რაც ასე განასხვავებს ერთმანეთისაგან ერთი სოფლისა თუ ხეობის მეტყველებას მეორისაგან“ (ფაღავა, 2015: 127-128). ასეთ თავისებურებებზე ზოგჯერ რესპოდენტიც მიგვანიშნებს: „მარადიდლებმა მეტი სხვანაირი ლაპარაკი იციან, ტეხენ სიტყვას ყიაში“ (ცინცაძე, 1952:1). „ყიაში სიტყვის ტეხა“ შეუძლებელია ჩაიწერო და გააგებინო მკითხველს, რომლისთვისაც უცხოა მოცემული დიალექტი. ამიტომაცაა, რომ ჩაწერილი დიალექტური მასალა სწორად აღიქმება და გაიგება მხოლოდ ამ დიალექტის მატარებლისთვის, რადგან: „სხვა დიალექტზე მეტყველისათვის მისი აღქმა-გაგების ხარისხი იკლებს კილოურ თავისებურებათა ზრდის შესაბამისად“ (გვანცელაძე, გვანცელაძე, 2000:47).

ამრიგად, ჩვენ მიერ წარმოდგენილი მარადიდული კლარჯული თხრობისთვის დამახასიათებელი თავისებურებანი მარადიდელთა მეტყველების ფაქტია, რომელსაც ხშირ შემთხვევაში შინაგანი, იმანენტური კანონზომიერებანი განაპირობებს, ზოგ შემთხვევაშიც კი - ლექსიკური მარაგის სიმწირე.

გამოყენებული ლიტერატურა

გ. გვანცელაძე, თ. გვანცელაძე, „ქართულ დიალექტთა ურთიერთმიმართება და დიალექტური ტექსტის აღქმა-გაგების ხარისხი“, XX რესპუბლიკური დიალექტოლოგიური სესიის მასალები, თბილისი. 2000;

გოგოლაშვილი გიორგი, „თანამედროვე ქართული ენის მორფოლოგია“, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი. 2011

ბ. ლოლაძე, „არის' ზმნა ქართველურ ენებში“ (ფუნქციური ანალიზი), გამომცემლობა „ცოდნა“, თბილისი. 2004;

ს. ჟღენტი, „ქართული ენის რიტმულ - მელოდიკური სტრუქტურა“, თბილისი. 1963;

ფაღავა მამია, „სამხრული კილოები - შესწავლის მდგომარეობა და კვლევის პერსპექტივები“, ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, XIII, თბილისი. 2015

ცინცაძე მერი, „დაკვირვებანი ბათუმის მკვიდრთა მეტყველებაზე“, საქართველოს სსრ სტუდენტთა IV სამეცნიერო კონფერენცის, მოხსენებათა გეგმა და თეზისები, თბილისი. 1952;

ჭიკაძე როინ, „კახური ნარატივის ენობრივი იმუნიტეტი“, „კულტურათაშორისი დიალოგები“, IV, თბილისი. 2017;

ჯორბენაძე ბესარიონ, „ქართული დიალექტოლოგია“, I, თბილისი. 1989

Natela Phartenadze

Batumi Shota Rustaveli State University

The Peculiarities of the Maradidi Klarjuli Narration

Resume

The linguistic characteristics of any dialect are particularly evident in the process of natural speech. In order to reveal the peculiarities of the Maradidi Klarjuli narration, we have focused on the manner of speaking, in particular: intonation, rate of speech, pronunciation and grammar peculiarities, modal-expressive transformations, vocabulary-phraseology, etc. Although, it is impossible to betray accurately what was said on a piece of paper and to bring it to a reader, any well-written text only roughly conveys all the features of oral speech. However, the peculiarities of the Maradidi Klarjuli narration represent a fact, which is mostly determined by the internal, immanent regularities, and in some cases – by lack of vocabulary.